

TA'LIM JARAYONIDA PSIXOLOGIK MOSLASHUVCHANLIKNING AHAMIYATI

Xolbayeva Nargiza Azizovna

Boyovut tumani 13 -maktab psixologi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11199997>

ARTICLE INFO

Received: 9th April 2024

Accepted: 11th May 2024

Published: 15th May 2024

KEYWORDS

*kognitiv moslashuvchanlik,
moslashish, ko'nikmalar,
elektron o'qitish muhiti, onlayn
ta'lim.*

ABSTRACT

Mazkur maqolada pedagogning moslashuvchanligi, uning xususiyatlari, rivojlantirilishi lozim bo'lgan ko'nikmalar va olingan natijalar haqida fikrlar olib borilgan.

Psixologik moslashuvchanlik - bu o'qituvchining vaziyat va vazifaga mos kelmaydigan xatti-harakatlardan, fikrlash va hissiy javob usullaridan osongina voz kechish qobiliyatini aniqlaydigan mazmun va dinamik xususiyatlarni birlashtirgan murakkab ko'p qirrali aqliy ta'lim. o'zgarimas tamoyil va tamoyillar bilan muammoli vaziyat.hayotning axloqiy asoslari. Moslashuvchanlik o'qituvchi shaxsining ajralmas xususiyati sifatida unga o'zgaruvchan atrof-muhit sharoitlarida keng ko'lamli kasbiy va hayotiy muammolarni muvaffaqiyatli hal qilish imkoniyatini beradi (L. M. Mitina, 2004).

Pedagogik moslashuvchanlikning tuzilishi (L. M. Mitinaga ko'ra) uch turni o'z ichiga oladi:

- hissiy;
- intellektual;
- xulq-atvor.

O'qituvchining haqiqiy hayotida hissiy, intellektual va xulq-atvorning moslashuvchanligi bir-biri bilan chambarchas bog'liq va o'zaro bog'liq bo'lib, pedagogik moslashuvchanlik strukturasi ishlab chiqish ilmiy tahlil qilish va keyinchalik o'qituvchi bilan tuzatish ishlari yo'lini aniqlash uchun zarurdir.

Butunjahon iqtisodiy forumi (WEF) kognitiv moslashuvchanlikni ish joyida muvaffaqiyatga erishish uchun zaruriy ko'nikmalarining asosiylaridan biri sifatida belgiladi [3].

Kognitiv moslashuvchanlik atamasining turlicha talqinlari tahlili asosida mazkur nazariyaning asoschisi R. Spironing ta'rifi aniq va muvaffaqiyatli ekanligini e'tirof etish mumkin. Tadqiqotchi kognitiv moslashuvchanlikni "keskin o'zgaruvchan vaziyat talablariga mos ravishda o'z bilimlarini turli munosabatlarda qo'qqisdan qayta tuzish qobiliyati" sifatida ifodalaydi hamda bilim olishning asosiy funktsiyalaridan biri, deb uqtiradi [2]. Kognitiv moslashuvchanlik nazariyasi o'qitish aniq bo'lishini, bilimlarni loyihalash va o'quvchilarga axborotlar haqida shaxsiy tasavvurlarini rivojlantirishga imkoniyat yaratilishi lozimligiga urg'u qaratadi.

Ta'limning uzluksiz rivojlanib borishi uning falsafasi, paradigmalari va qadriyatlarining o'zgarishini, o'qitish texnologiyalariga bo'lgan noan'anaviy munosabatlarni taqozo qilar ekan, bu jarayonning asosiy ishtirokchisi bo'lgan pedagogning ham kognitiv moslashuvchanligi tobora muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki, mazkur o'zgarishlar har bir pedagogda o'zining kompetentligi, kreativligi, mustaqilligini rivojlantirish, ta'lim innovatsiyalarini tahlil qilgan holda o'z faoliyatiga tatbiq etishi, shuningdek, kasbiy tayyorgarligini uzluksiz oshirib borishi uchun mavjud sharoitlarga tez moslashishini ustuvorlik sifatida belgilaydi.

Kognitiv moslashuvchanlik o'qituvchining turli pedagogik vaziyatlarda o'zining bilimi, tajribasi va intellektual qobiliyatlarini samarali qo'llash, faoliyatiga doir qo'yilgan maqsadga erishish uchun o'zini to'liq safarbar qilishni nazarda tutadi. Dj. Braun va E. Langer ta'rifida kognitiv moslashuvchanlik individning shaxsiy tajribasiga xilma-xil ma'no baxsh etishi va atrof-muhit bilan ko'p tomonlama aloqaga kirishish qobiliyati shaklida ifodalanadi. D. Zavalishina esa moslashuvchanlikni o'z kasbini ustasi bo'lgan shaxsning fundamental xususiyati sifati baholaydi [1]. Demak, o'qituvchi yuqori professional darajada faoliyat yuritishi uchun doimiy ravishda bilimlarini rivojlantirishi va ixtiyoriy vaziyatlarda undan samarali foydalani olishi uning kognitiv moslashuvchanlik darajasini ko'rsatadi.

Pedagogning kognitiv moslashuvchanlik darajasi unda quyidagi ko'nikmalarning rivojlanishi zarurligini bildiradi:

- o'zgarishlarga, yangi yoki kutilmagan vaziyatlarga tezkor moslashish;
- hamkasblar va o'quvchilar bilan umumiy fikrga kela olish va samarali o'zaro ta'sirga kirishish;
- muammoli vaziyatlarni avvaldan ko'rish, ularni hal qilish, alternativ yondashuvlarni taklif qilish, kommunikativ qobiliyatlarini namoyon qilish;
- uzluksiz kasbiy rivojlanish traektoriyasini mustaqil qura olish;
- faoliyatini to'g'ri tahlil qilish, zarur hollarda o'zgartirishlarni og'riqsiz kiritish va o'zgalarning nuqtai nazarlarini qabul qilish;
- o'z oldiga jiddiy maqsadlar qo'yish, ularni amalga oshirish, o'ziga va atrofida qilargalarga motivatsiya bera olish;
- hissiy va intellektual zo'riqishlarni baholay olish va ularga doimiy tayyorlik;
- ijodkorlik, ijobiy yo'nalganlik, yangi g'oyalar ishlab chiqish, amalga oshirish va boshqalarni ishontrish.

Shu o'rinda kognitiv moslashuvchanlikni rivojlantirishning asosiy tamoyili umr davomida ta'lim olish (LLL) ekanligini yodda tutish zarur. Chunki bu tamoyil Mening pedagogik missiyam nimadan iborat? Men yana nimalarni bilmayman yoki bilishim zarur? Hayotimda yoki faoliyatimda yana qanday bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'lishim kerak? Men o'zimni qanday rivojlantiraman va namoyon qilaman? kabi savollarga javob berish imkonini beradi. Ya'ni, faqatgina yangi bilimlarni uzluksiz ravishda egallash orqaligina pedagog kognitiv moslashuvchan holatda qolishi, samarali qarorlar qabul qilishi va professionalizmini rivojlantirishi mumkin.

Psixologik kognitiv moslashuvchanligi zaruriyatini bir misolda ko'rib chiqamiz. Butun dunyoga xavf solib turgan pandemiya sharoitida ta'lim sohasi o'zining an'anaviy o'qitish tizimiga o'zgartirishlar kiritishga majbur bo'ldi. O'qitishning bizning mamlakatimizda etarlicha rivojlanmagan elektron o'qitish, onlayn o'qitish va teleo'qitish shakllariga murojaat etilishi nafaqt tegishli shart-sharoitlar yaratish, balki tizimda faoliyat yuritayotgan pedagog

xodimlarning ham axborot kommunikatsiya texnologiyalari bilan ishlash ko'nikmalarining tezda rostlash zarurligini ko'rsatdi.

Xulosa sifatida aytishimiz mumkinki, pedagogda kognitiv moslashuvchanlikning rivojlanmaganligi ish jarayonida qiyinchiliklarning yuzaga kelishiga, kasbiy faoliyati samaradorligini tushishi, innovatsiyalarni qabul qila olmasligi, o'quvchilar bilan o'zaro aloqalarda murakkabliklar paydo bo'lishiga sabab bo'ladi. Bu holat o'quvchilarning barkamol, mustaqil, tanqidiy tafakkurli va raqobatbardosh bo'lib shakllanishiga to'sqinlik qilish bilan birgalikda o'qituvchida inertlik, rigidlik, konservativlik, kasbiy rivojlanishda qotib qolish va inqirozni olib keladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Bozorboyevna, N. N. (2023). Boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarini o'z ustida ishlashning zamonaviy yo'llari. *Science and innovation*, 2(Special Issue 4), 262-265.
2. Darslarda o'quvchilarning kretiv fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish N Nuraliyeva *Science and innovation* 1 (B8), 1423-1426 Professional development of teachers NN Bozorboyevna Universal Publishing INC.
3. Каримова, М., Нуралиева, Н., & Халилова, Л. (2024). Медиаграмотность в сфере образования. *Евразийский журнал технологий и инноваций*, 2(1), 26-30.
4. Allayorov, A., Xudayberdiyev, R., Nuraliyeva, N., Xalilova, L., & Abduraimova, I. (2024). GENDER TERMINOLOGIYASINING TARJIMA XUSUSIYATLARI. *Models and methods in modern science*, 3(4), 198-201.
5. Khalilova, L., Allayorov, A., Xudayberdiyev, R., & Nuraliyeva, N. (2024). INTEGRATING DIGITAL TECHNOLOGIES TO ENHANCE FOREIGN LANGUAGE INSTRUCTION. *Центральноазиатский журнал междисциплинарных исследований и исследований в области управления*, 1(2), 234-237.
6. Turdikulova, B., Karimova, M., & Nuraliyeva, N. (2024). Advantages of information communication technologies. *Центральноазиатский журнал междисциплинарных исследований и исследований в области управления*, 1(5), 20-25.
7. Fayziyev, A. (2024). Dars samaradorligini oshirishda didaktik o'yinlardan foydalanishning o'ziga xos metodik xususiyatlari. *Modern Science and Research*, 3(1), 1-2.
8. Boshlang'ich ta'limda triz-texnikasini qo'llanishi. NN.Bozorboyevna Volume – 7_ Issue - 4_Iyun_2022. 76. 4. Developing the Professional Activity of Primary Education Teachers NB Nuralieva. *International Journal of Social Science Research and Review* 5 (5), 259-264.
9. TA'LIM JARAYONIDA O'QITUVCHILARINI KREATIVLIGINI RIVOJLANTIRISH HOLATLARI: Guliston davlat pedagogika institute "Pedagogika va psixologiya" kafedrasida dotsenti Isayeva Guli Parpiyevna taqrizi ostida NN Bozorboyevna, RX Abdiquil o'g'li - IQRO INDEXING, 2024
10. Zaynidinov, H., Sayfiddin, B., Bunyod, A., & Umidjon, J. (2021, November). Parallel Processing of Signals in Local Spline Methods. In *2021 International Conference on Information Science and Communications Technologies (ICISCT)* (pp. 1-3). IEEE.

11. ўғли Аякулов, У. А., & Нуралиева, Н. (2022). ЎҚИТУВЧИ ШАХСИНИ КАСБИЙ АҲАМИЯТГА ЭГА БЎЛГАН ФАЗИЛАТЛАРИНИ ЎРГАНИШНИНГ ПЕДАГОГИК-ПСИХОЛОГИК ОМИЛЛАРИ. Innovative Development in Educational Activities, 1(6), 297-304.
12. Nuralieva, N. B. (2022). Developing the Professional Activity of Primary Education Teachers. International Journal of Social Science Research and Review, 5(5), 259-264.
13. Bozorboyevna, N. N. (2023). PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF TEACHERS.

